

СТАНОВИЩЕ

по дисертация на тема:

„Трансформация на ТВУ след падането на режима на държавния социализъм в България“

с автор: Здравко Сталев Ангелов

за придобиване на образователна и научна степен „доктор“

по професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата“

1. Актуалност на темата и структуриране на разработката

Дисертационната тема е актуална и значима, тъй като разглежда трансформацията на Трудово възпитателните училища или така наречените интернатни институции, създадени в периода на държавния социализъм в България и през последните тридесет години. Познаването на историята, причината за възникване на определени институции и трансформацията им при промяната на цялостната парадигма за работа с деца и семейства е една добра основа за размисъл какво и как може да се промени и необходимо ли е да се променя или просто трябва да бъдат създадени нови интернатни институции, които да съответстват на съвременното развитие на обществото.

Здравко Ангелов представя своя изследователски труд в Дисертация, чийто общ обем е 265 стр. От тези страници 237 стр. е самият текст на дисертацията, който включва две части, разпределени в три глави и заключение. Структурата на дисертацията е логична, тъй като в началото се обосновава темата, след това е направен опит да се представят и анализират историческите факти и съвременното състояние на интерната форма на отглеждане, възпитание и превъзпитание на децата и в края се представя обобщение и синтез на фактологията и на представените резултати от теренното проучване. Дисертацията е изградена на 77 основни библиографски източника, 3 основни архивни единици и 30 нормативни документа. До четвърто приложение докторантът представя снимки от различните видове СПИ и ВУИ, които е посетил, за да проведе теренното проучване, а в приложение 5 прилага въпросниците към проучваните три основни групи, а именно учители, експерти и деца (ученици).

2. Съдържание на дисертационния труд – оценъчна характеристика

Дисертацията е разделена на две основни части, като всяка част е подразделена на въведение и три глави.

В увода докторантът коректно е очертал необходимостта от работата по тази тема, формулирана е адекватна хипотеза, изяснена е коректно основната нишка на проследяване на развитието на интернатите в периода на държавния социализъм и са очертани много адекватно и коректно необходимите предпоставки, които трябва да бъдат създадени, за да може системата за превенция на противообществените прояви на малолетните и непълнолетните и в частност специализираните училища у нас да бъдат така променени, че да отговарят на съвременните условия и развитие на обществото. Структурата на дисертацията е логически изградена, като преминава през представянето на системата на специалните училища у нас до 1989 г., през изясняване на понятието „наказателна грижа“ за деца и е направен сполучлив анализ на съществуващата нормативна база, свързана пряко и косвено с интернатите у нас. В частта, свързана с нормативната уредба на интерната в България, сполучливо е представена системата за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните. Тук докторантът адекватно очертава мястото, ролята и значението на различните субекти, функциониращи в системата за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните, като: Централната и Местната комисия за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните; Другарски съдилища; Детска педагогическа стая и Трудово възпитателните училища.

Във втората част на дисертацията докторантът съвсем закономерно прави анализ на промените в нормативната уредба на системата на Трудово възпитателните училища, отразява и анализира промените направени през 1996 г. в тези специални училища и трансформирането им във Възпитателни-училища интернати (ВУИ) и Социално-педагогически интернати (СПИ). Тук съвсем заслужено докторантът отделя специално място и на промяната на парадигмата при работа с деца правонарушители, деца в конфликт със закона, децата, чиито интереси и права трябва да бъдат защитени чрез създаването на системата за социална закрила и защита на деца, чрез създаването на Закона за закрила на детето, изграждането на системата за социална закрила и защита на деца, съобразно ратифицираната от България Конвенция за правата на детето

и в съответствие със съвременните норми на работа с деца, където водещи не са санкцията и наказанието, а подкрепата и закрилата.

През последните години България направи няколко опита да трансформира съществуващата от времето на държавния социализъм система за детско правосъдие или известната повече през последните години като система за превенция на противообщественото поведение на децата. Тези опити са свързани с изграждането на Концепция за държавна политика в областта на правосъдието за детето, създаване на планове за нейното изпълнение и прилагане, а така също и създаване на проект на Закон за отклоняване от наказателно производство и налагане на възпитателни мерки на непълнолетни лица. Проектът не бе подкрепен при общественото обсъждане и работата по промяната на законодателната политика за деца с девиантно и делинквентно поведение продължава.

Процесът на промяна на системата за превенция на противообщественото поведение на децата и системата за социална закрила и защита на децата у нас и по конкретно в частта, свързана с деинституционализацията и закриването на съществуващите в периода на държавния социализъм у нас интернати са добре описани в дисертацията.

В трета глава от втора част на дисертацията е описано проведеното теренно проучване, в което е изследвано съществуващото преди Ковид пандемията институционално взаимодействие между система на ВУИ и СПИ и масовото училище в рамките на българската образователна система.

Текстът завършва с изводи и заключение, които са един логически завършек на цялостното теоретико-емпирично проучване на дисертацията и успяват да очертаят бъдещото развитие на политиките, свързани с интернатните институции, тяхното трансформиране и развитие на системата за борба с противообществените прояви на децата. Анализите на теоретико-емпиричното проучване на дисертационното изследване са направени максимално безпристрастно и това, а и други достойнства на труда ми дават основание да го подкрепя, като дам положителна оценка.

3. Бележки и препоръки

- По основната част: изясняване на необходимостта от съкращаване на ТВУ, СПИ, ВУИ и др. в текста, без да бъдат въведени и ясно обозначени като абривиатури в началото на текста; не става ясно кое е наложило част втора на дисертацията да бъде озаглавена ЗАКРИЛАТА и защо в целия текст след това

като цяло се четат изрази, като Система за закрила, система за борбата. На моменти текстът губи много от това, че се използват тези съкратени варианти на утвърдени по друг начин системи в общото социално-педагогическо пространство. В текста никъде не се обяснява какво ще се има предвид, когато се говори за системата за социална закрила и защита на деца и системата за превенция на противообщественото поведение на децата в една доста съкратена версия, като система за закрила и система за борба. Понятието борба е многоаспектно, както и закрилата и поради това смятам, че е редно да бъдат изписани коректно съществуващите все още две взаимно изключващи се по същество системи за работа с деца, като: системата за социална закрила и защита на децата и системата за превенция на противообщественото поведение на децата. Анализът на проведеното емпирично проучване би спечелил, ако се направи една по-добра систематизация на проведените стандартизирани интервюта с обследваните три целеви групи, а именно специалисти, учители и ученици.

- По приложенията – даденият снимков материал на някои места не е коректно изписан, а и някои снимки не би трябвало да се включват в такъв тип теоретико-емпирични разработки, тъй като реално не носят никаква значима стойност, но затова пък могат да бъдат изтълкувани неправилно. При анализа на емпиричното проучване не се открива препратка към лошата материална база в проучваните интернатни институции и поради това не разбирам кое е наложило прилагането им в първите четири приложения. При прегледа на въпросниците се вижда, че въпросите и начинът, по който е било реализирано емпиричното проучване по-скоро съответства на реализирани програмирани интервюта.

4. Приноси на дисертационния труд

Оценката ми за труда като цяло е положителна, тъй като той може да бъде полезен както за теорията, така и за практиката, а също така може да бъде полезен и за политиците. Именно от субектите, създаващи и реализиращи политиките в страната се очаква да могат да начертаят такива политики и стратегии, които да отговорят на съвременните социално-икономически условия и фактическото състояние на детските правонарушения и възможностите за работа с децата правонарушители по посока насърчаване на положителното развитие на децата и създаването на необходимите условия за ефективна социализация, при която те да чувстват подкрепата и загрижеността на учители, социални работници, органите на правораздаването, насочена към

тяхното благополучие и създаването на ефективна система за социална закрила на деца. За целта е необходимо да се смени парадигмата на работа с децата, с техните родители и семейства и поставянето на стратегически цели, съобразени с правата на децата, правото им на детство и възможностите за развитие на потенциала на всяко едно дете, независимо от неговата етническа и религиозна принадлежност.

5. Мнение относно приносите на дисертационния труд

Цялостната ми оценка на труда на Здравко Ангелов е положителна. Изведените научни приноси в справката биха могли да бъдат малко редактирани, за да бъдат още по-точни и ясни, а вторият принос, свързан с „парадигмата на борбата“ и „парадигмата на закрилата“ като концептуални метафори изяснява до известна степен защо в текста се срещат тези две понятия „борба“ и „закрила“ отделно и като заглавия на части и точки от дисертационния труд.

6. Оценка на автореферата и публикациите по темата

Авторефератът отговаря на изискванията и представя синтезирано съдържанието на дисертационния труд. Представените пет авторски публикации са по темата на дисертационния труд и две от тях са интегрирани в дисертацията и са отчетливо отразени в текста на труда. Една от представените статии е студия в Годишник на Софийския университет.

7. Заключение

Представеният за рецензиране дисертационен труд и материалите към него съответстват на изискванията и ми дават основание да подкрепя присъждането на образователната и научна степен „доктор“ в професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата на Здравко Ангелов.

23 юни 2023 г.

Изготвил становището:

/доц. д-р Божидара Кривирадева/